

הרב חיים אבערלאנדער

רב דקהל שארית ישראל ווילעדניק
וראש הכולל אור ישראל

בעינין חמצו של ישראל שנמצאים בפסח על ספינות משא

ורבינו יונה היה אומר, דלעולם ברשות המפקיד הוא וחייב לבערו מה"ת, כדאמרינן בפרק מרובה (דף ע"ו), וגונב מבית האיש לא מבית הקדש, כך מצאתי בשם הר"י, ולא הבנתי ראייתו, וגם לא כתב לפרש המכילתא הנ"ל. ונ"ל דדבר פשוט הוא, דאף דהנפקד קיבל עליו אחריות, מכל מקום עיקר הממון של בעלים הוא, וכיון שהשאלו הנפקד ביתו לשמירת ממונו, קרינא ליה ביתו, וההיא דמכילתא מיירי בנכרי שהלוה לישראל על חמצו, כדתנן בפרק כל שעה, עכ"ל.

הרי לנו שיש ג' שיטות בזה, הגאונים סברו דאינו עובר עליו מה"ת, כיון דאין החמץ מונח ברשותו, ורבינו יונה סובר דשפיר עובר, כיון דהחמץ שלו, והרא"ש סובר כהגאונים, דהחמץ צריך להיות מונח ברשותו, אולם סובר שכיון שהשאליל לו הנפקד את ביתו לשמירת ממונו, נחשב כאילו החמץ מונח בביתו של המפקיד.

ההלכה למעשה

ולהלכה מצינו בזה מחלוקת האחרונים. הלבוש (סי' ת"מ סעי' ד') העתיק רק את סברת הרא"ש. גם במחצה"ש (סק"א) נראה דקיימא לן כהרא"ש. גם בשו"ע הרב (שם ובקונט"א ס"ק א') פסק כהרא"ש, ועפ"ז כתב, דהמניח חמצו ברשות חבירו שלא מדעתו, פטור מה"ת.

אמנם הט"ז (סי' ת"מ ס"ק ד') כתב דהעיקר כרבינו יונה, עיי"ש. ובביאור הלכה (ד"ה עובר עליו) כתב, דאעפ"י דבשו"ע הרב פסק כהרא"ש, מכל מקום הפרמ"ג במשב"ז (ס"ק ד') והמקור"ח (ס"ק ה') סוברים כהט"ז, על כן גם בהניח חמצו בבית נכרי שלא מדעתו, חייב לבערו, עכ"ד. גם מדברי החכם

שאלה - לאחרונה נתרבה המסחר בין מדינות רחוקות, ויהודים בארה"ב קונים מאכלי חמץ ממדינות רחוקות כמו סין או אר"י וכדומה, והם נשלחים משם לארה"ב ע"י ספינות או מטוסים, והרבה פעמים נמצאים מאכלי החמץ בפסח באמצע הדרך, ויש לדון אם הישראל עובר עליהם כב"י, ואם לא נאסרו משום חמץ שעבר עליו הפסח.

(א)

חמצו של ישראל המונח בבית נכרי, אי עובר עליו מה"ת

שיטות הראשונים

תניא במכילתא (בא פר' י"ט), בבתיכם (שמות י"ב י"ט) למה נאמר, לפי שנאמר, בכל גבולך, שומע אני כפשוטו [דהיינו בכל מקום שהחמץ מונח, עובר עליו], תלמוד לומר בבתיכם, מה ביתך ברשותך, אף גבולך ברשותך, יצא חמצו של ישראל ברשות נכרי, שהוא שלו ואינו ברשותו, דאינו עובר עליו. וכתב בחי' הרמב"ן בריש פסחים (דף ו' בד"ה וראיתי) בשם הגאונים, דעובר בכל יראה על חמצו של ישראל, רק כשהוא מונח ברשות ישראל, אבל אם הוא מונח ברשות נכרי, אינו עובר עליו מה"ת, דלא מקרי בבתיכם, ומכל מקום מדרבנן שפיר צריך לבערו, אף שהוא ברשות אחרת, עכתו"ד.

והרא"ש בריש פסחים [פ"א סימן ד'] כתב וז"ל, יש מהגאונים שאמרו, ישראל שהפקיד חמצו אצל נכרי או אצל ישראל חבירו, וקבל הנפקד עליו אחריות, הנפקד חייב בביעורו ולא המפקיד, אע"פ שהוא שלו, כיון שאינו ברשותו, והביאו ראייה ממכילתא [הנ"ל].

ת"מ]. וגם אפילו לשיטת הגאונים והרמב"ן דס"ל דחמצו של ישראל בבית העכו"ם אינו עובר מה"ת, מ"מ מדרבנן צריכים ביעור, עכ"ל, עיי"ש.

ובשו"ת נו"ב (או"ח קמא סי' כ') כתב וז"ל, ואפילו להסוברים שישראל שהפקיד אצל נכרי, עובר המפקיד בבל יראה, וכן דעת רבינו יונה, הביאו הרא"ש בפ"ק דפסחים, מכל מקום הרי ביאר שם הרא"ש טעמו, שכיון שהשאלו הנפקד ביתו לשמירת ממונו, ביתו דמפקיד קרינן ביה, א"כ טעם זה שייך בנפקד. אבל גזלן גזול בזרוע להחזיקו לעצמו, והוא בביתו של גזלן, והרי גזלן זה לא השאיל ביתו להגזל לשמירת חמצו, ולא קרינא ביה ביתו דנגזל, אינו עובר עליו, עכ"ל.

הרי מבואר, שסובר שהרא"ש מסביר את שיטת רבינו יונה, ובאופן שאי אפשר לומר שהנפקד השאיל את ביתו למפקד, אז גם לרבינו יונה אינו עובר. גם בפני יהושע (פסחים ו' ע"א) נראה כן, שהסביר את שיטת רבינו יונה, וכתב וז"ל, וכיון שהמפקד יכול ליטול הפקדון שלו בכל זמן מהנפקד, קרינן ביה שפיר בבתיכם, דכמאן דייחד לו הנפקד מקום דמי, וכדמסיק הרא"ש ז"ל גופא, עכ"ל. וכ"נ מדברי החק יעקב (שם ס"ק י"ד), עיי"ש. ויש נפק"מ להלכה אם קיימא לן כהרא"ש או כרבינו יונה, בשולח קאנטענערס של חמץ בספינות או ברכבת של נכרי, אם חייב לבערו, וכמו שאבאר לקמן.

אם לשיטת הרא"ש אסור דווקא בייחד לו מקום

והנה בשו"ת מהרש"ם (ח"ז סי' קס"ה) נשאל, במי ששלח חמץ ע"י הבאהן [הרכבת],

צבי (סי' קל"ט) נראה דפוסק כרבינו יונה, עיי"ש.

ובשו"ת חת"ס (או"ח קי"ט) מבואר דסובר, דהעיקר כהרא"ש, ועל כן כתב, במי שמכר חמצו לנכרי, ואח"כ נתגלה חסרון במכירה, דהיות דלמכירה נתכוונו, נהי דלישנא איתקל להו ולא נתקיימה המכירה ודינה כפקדון, מכל מקום הגוי לא השאיל מקומו לישראל לשמירת חמצו, אלא שומר החפצים על מנת שאם יתקיים התנאי ותתקיים המכירה, יהיה החמץ שלו, וא"כ הו"ל כחמצו של ישראל ברשות הגוי, שאינו עובר עליו גם להרא"ש, וכיון דליכא אלא איסור דרבנן, וגם ביטל, לא ניהוש בהא להערמה ושריא, עכ"ל.

אולם (שם בסי' קי"ג) הביא החת"ס את דברי המכילתא הנ"ל, וכתב וז"ל, ורצה הרמב"ן בחומש [שם] להתיר מן התורה, ישראל שהפקיד חמצו ביד נכרי, והרא"ש [פסחים] וכל הפוסקים מחולקים, ולא התיר המכילתא אלא חמצו של ישראל בבית נכרי, שהלוח עליו והרהינו אצלו, וזולת זה חייב ברשותו אע"פ שאינו ביתו, וביתו אע"פ שאינו ברשותו, והכי קי"ל, עכ"ל, עיי"ש¹. א"כ נראה לכאורה דסובר כרבינו יונה, דחייב ברשותו אע"פ דאינו ביתו, דהא להרא"ש אינו חייב מטעם זה, אלא משום דמקרי ביתו של המפקד. וצ"ל דכוונתו, דאעפ"י דאינו ביתו ממש, מכל מקום חייב משום דנחשב כמו ביתו. וכן משמע מהא דכתב, "והרא"ש" וכל הפוסקים, ודוק.

ובשו"ת דברי חיים (סי' כ') כתב וז"ל, ודאי יפה הורה דקיי"ל דחמצו של ישראל ביד עכו"ם מחויב לבער כהרא"ש ז"ל [בריש פסחים], דכן תפסו הט"ז² והמג"א ז"ל [בסי'

1 אמנם בשאגת אריה (סי' פ"ג ופ"ד) האריך לבאר את שיטת הגאונים, ולזה נוטה דעתו, וכן פסק הפר"ח (בסי' ת"מ).

2 אולם קצת צ"ב, דהא הט"ז סובר כרבינו יונה ולא כהרא"ש. ואפשר לומר דעיקר כוונתו, דלא קיי"ל כשיטת הגאונים דאסור רק מדרבנן. אולם מה שמציין לדברי המג"א (סק"א), נראה דקיי"ל כהרא"ש, וכמו שביאר המחצה"ק שם דברי המג"א.

בלא ייחד לו מקום אסור, כיון דהשאל לו ביתו לשמירת ממונו.⁴

ומה שהביא המהרש"ם מדברי הט"ז (בסי" ת"מ), שם מיירי הט"ז במחלוקת רש"י ור"ת לגבי חמצו של נכרי בבית ישראל ובאחריות הישראל, דשיטת ר"ת דבייחד לו מקום אינו עובר עליו, דמקרי ביתו של הנכרי, ועל זה קאמר הט"ז, דזה רק בייחד לו מקום, משא"כ בשאמר לו הנה הבית לפניך, הנה במקום שתרצה, לא מהני. והנה שם באמת הבית של הנפקד, ורוצה להפקיע זכותו ולומר דנחשב כאילו אינו מונח ברשותו כלל, וזה מהני רק כשייחד לו מקום, ולשיטת רש"י והרמב"ם, גם בייחד לו מקום לא מהני, ועדיין עובר עליו. משא"כ לעבור עליו המפקיד, שפיר אפשר לומר שאפילו כשלא ייחד לו מקום אסור.

ביאור דברי הרא"ש, שמקום החמץ נחשב כביתו של המפקיד

ונראה דיש לומר סברא אחרת, דבנידון של המהרש"ם ובנידון דידן, אינו אסור להרא"ש, ותליא במחלוקת האחרונים בביאור מה שכתב הרא"ש, דכיון שהשאלו הנפקד ביתו לשמירת ממונו, קרינא ליה ביתו, ואבאר.

הטור (חו"מ סי' קפ"ט) כתב, שמי שהיה לו פקדון ביד חבירו, ורוצה הנפקד לקנות החפץ בסכום ידוע שאמר לו ליתן למפקיד, לא קנה. והקשו האחרונים, דכיון דהחפץ מונח ברשותו, אמאי לא קנה בקנין חצר. וכתב בט"ז (שם סק"ב) דכאן לא מהני רשותו, דהא כתב הרשב"ם פרק הספינה (דף פ"ה ע"א), שרשות הנפקד שהחפץ מונח בו, הוי רשות המפקיד, עכ"ל.

וכתב הקצות החושן שם וז"ל, וראיתי

והלוקח לא לקחו מהבאהן, וחזר למשלח אחר פסח, והוא לא מכרו, מפני שחשב שהלוקח לקחו מהבאהן, אם החמץ אסור משום חמץ שעבר עליו הפסח, וכתב וז"ל, והנה כבר נודע דעת הגאונים, דהמפקיד חמצו ביד עכו"ם וקיבל העכו"ם אחריות, שאין המפקיד עובר בכ"י, דכתיב בכתבים, והרא"ש חולק, דמסתמא הנפקד השאל המקום למפקיד, ובכתבים קרינן ביה, עיי"ש. וכבר העלה בתשובות מאיר נתיבים (סי' נ"א), דהיכי דליכא למימר הכי, יש להקל כדעת הגאונים, וע' תשו' נאות דשא (סי' ל"ט) בזה. וא"כ לפמ"ש הט"ז סי' ת"מ סוסק"ב, דבלא ייחד לו המקום שבביתו, אלא אמר לו, כל הבית לפניך, אינו בכלל ייחד לו מקום, א"כ כיון שעל הבאהן ליכא מקום מיוחד, וגם מונחים שם עוד כמה חפצים של אחרים ביחד³, ולא שייך לומר כלל שהשאל לו המקום, אין המפקיד עובר בכ"י כלל, כדעת הגאונים. ואף שלדעת הרמב"ן והר"ן איכא איסור דרבנן, מלבד דיש לסמוך ע"ד הרא"ש, ולדידיה בדליכא טעמא דמשאל לו המקום, ליכא גם איסור דרבנן, וכמ"ש במש"ז סי' ת"ס סק"ד ובתשובות נאות דשא שם, עכ"ל.

והנה דברי המהרש"ם צ"ב, דמדבריו נראה דלשיטת הרא"ש אסור רק כשייחד לו מקום, דאז נעשה כביתו של המפקיד. והמעייין בדברי הרא"ש יראה, דמיירי אפילו בלא ייחד לו מקום, וכמוש"כ הרא"ש - וכיון שהשאלו הנפקד ביתו, הרי דמיירי שהשאלו ביתו, ולא מקומו. ותו, דא"כ למה הוצרך לפרש שהמכילתא מיירי בנכרי שהלוה לישראל על חמצו, הא בנכרי שהלוה על חמצו, לא ייחד ליה מקום, א"כ יכול לפרש דמיירי בפקדון, רק שלא ייחד לו מקום. אלא על כרחך, דאף

3 ולא הבנתי כראוי כוונתו בזה, דאם מיירי דמונחים החפצים זה בצד זה, א"כ למה לא אמרין דכל מקום שהחפץ מונח, נחשב כרשות המפקיד, ועל כרחך דכוונתו, דבאותו מקום ממש, מניחים חפצים זה למעלה מזה. אולם צ"ב, למה לא אמרין דכל מי שחפציו מונחים באותו מקום, נחשב כמו שותף באותו מקום, וצ"ע.

4 וכן יוצא מדברי האחרונים דלקמן, שכתבו דסברת הקצות החושן דסובר, דגם בלא ייחד לו ביתו, מקרי ביתו של המפקיד, יסודה מדברי הרא"ש אלו לגבי חמץ, הרי בהדיא שנקטו, דהרא"ש מיירי גם בלא ייחד לו ביתו.

בתשובות מהרי"ט (ח"א סי' ס"ה) שהביא מחכם אחד שכתב כסברת הט"ז, והמהרי"ט הקשה על זה, דבמה קנה המפקיד רשותו של הנפקד, כיון דבעינן כסף או חזקה. ועוד, תינח היכא שמייחד לו מקום, אבל היכא שאינו מייחד לו מקום, מאי איכא למימר. אמנם נלענ"ד, דאין ראיותיו מכריחות. דמאי דקשיא ליה במה קנה המפקיד את רשותו, נראה ודאי לדעת הרמב"ם פ"א ממכירה (הט"ו) דקרקע נקנה באכילת פירות, א"כ הכי נמי כיון שנתן לו רשות להניח שם חפציו, הו"ל חזקה וקנאו. ומאי דקשיא ליה, היכא דאינו מייחד לו מקום, נראה כיון דמעיקרא הכי אושלי לכל דוכתי שיהיה מונח שם חפציו, וכה"ג אמרינן בפרק השואל (ב"מ ק"ג ע"א) בשואל גרונתני והוא מקום לחפור באר, דכרי ליה בכל מקום שירצה, עכ"ל, עיי"ש.

אולם לדברי המהרי"ט הנ"ל דסובר, דרק כשייחד לו מקום, מקרי ביתו של המפקיד, וכ"כ הנתיבות המשפט (ריש סי' ר') וז"ל, ומש"כ הקצות, דאף דלא ייחד לו מקום, מקרי ביתו של המפקיד, זה אינו, דכיון שיש רשות להנפקד להוציאו ממקום זה ולהניחו במקום אחר, מיקרי מקום זה חצירו של הנפקד, עכ"ל, צריך לומר בביאור דברי הרא"ש, דאעפ"י דכשלא ייחד לו ביתו, לא פקע ממנו שם ביתו של הנפקד, מכל מקום כיון דלמעשה משתמש המפקיד באותו מקום, מקרי קצת ביתו של המפקיד לגבי חמץ, לעבור עליו בב"י, דמקרי מצוי אצלו, וכ"כ המקו"ח (שם סק"ד בד"ה גם מה)⁷, עיי"ש.

והנה החזו"א (או"ח סי' קי"ח סק"ד) כתב, דמש"כ המשנ"ב, דלשיטת הרא"ש, המניח חמצו ברשות חבירו שלא ברשותו, אינו עובר עליו, זה אינו. דמש"כ שהשאלו הנפקד הוא לאו דווקא, ועיקר כוונת הרא"ש היא, דכיון דהחמץ שלו, מיקרי הבית שמשמש להחזיק את החמץ "בתיכם", מכח היחס שבין הבית אליו, עיי"ש.

הרי דגם החזו"א הבין, שאין כוונת הרא"ש, שיש למפקיד קנין ברשות הנפקד,

ומצינו בהרבה אחרונים⁵ שכתבו, שכדברי החכם שהביאו המהרי"ט והקצות החושן, מבואר בהדיא בהרא"ש הנ"ל, שכתב דביתו של הנפקד נחשב כביתו של המפקיד. ואיך קנאו, אלא על כרחך ע"י חזקת תשמישו.

והנה הט"ז (בסי' ת"מ סק"ב) הקשה, למה כשהפקיד נכרי חמצו אצל ישראל וקיבל עליו הישראל אחריות, אסור, הרי להרא"ש נחשב דהחמץ מונח בבית הנכרי המפקיד. וכתב בשבילי דוד (או"ח סי' ת"מ ובחו"מ סי' קפ"ט)⁶ ובשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' כ"ב) ובשו"ת קול אריה (או"ח סי' כ"ו), דהא דקאמר הרא"ש שהמפקיד יש לו קנין במקום הפיקדון, היינו שקונה בקנין חזקה, שמחזיק

5 עי' במהרי"ט אלגאזי סופ"ב דבכורות, מחנה אפרים שכירות סי' א', אמרי בינה קנינים סי' ג', שו"ת דבר אברהם סי' י"ז אות ד', ספר דמשק אליעזר על חו"מ שם.

6 ובהג' שבילי יהודה על שבילי דוד (שם אות ד') כתבו בשם שבילי דוד על אבה"ע"ז, דרק אם המפקיד הניח החמץ ברשות הנפקד, אז יש לו קנין בהמקום ועובר עליו, אבל אם הנפקד בעצמו הניח החמץ שם, אינו עובר עליו, ומציין שם דבספר המקנה (כלל ט"ו) הקשה על דבריו, וכתב דבקצות החושן הנ"ל מבואר, דבנתינת רשות להניח שם חפציו, קנה המקום אפילו אם אין קוף הניח שם, עיי"ש.

7 וכוז מתרץ המקו"ח שם את קושית הט"ז הנ"ל, שהקשה למה עובר בחמצו של נכרי בבית ובאחריות הישראל, הא להרא"ש נחשב כאילו מונח בבית המפקיד הנכרי. דזה אינו, דהיות דהמפקיד אין לו קנין במקום, ואסור רק משום דמקרי מצוי בידו, נחשב עדיין ברשות הנפקד, ועובר עליו הנפקד.

ישראל המונח אצל עכו"ם עובר עליו, ועל כרחק מדרבנן עובר עליו. ועל זה כתב המהרש"ם, דלשיטת הרא"ש דאסור מה"ת, משום דמקרי ביתו של המפקיד, א"כ במשכון יש איסור מה"ת, וא"כ יש לומר דהיכא דאינו אסור מה"ת, גם מדרבנן אינו אסור. וכ"כ בשו"ת עין יצחק (ח"א סי' כ"ב ענף ב' אות י"ב) וז"ל, ובפרט די"ל דלדידן דנקטינן דהמפקיד עבר בבל יראה מה"ת, א"כ נדחה ממילא לפ"ז ראית הר"ן מהך סוגיא דפסחים (דף ל"א), שהוכיח הר"ן להך תקנת חז"ל לפי שיטתו, דהמפקיד לא עבר מה"ת, ובלא ראייה אין לנו לאחמורי ולחדש לתקנת חז"ל הנ"ל, עכ"ל.

אולם בשו"ת חת"ס הנ"ל מבואר, דגם להרא"ש אסור בכה"ג מדרבנן. וכ"כ בשו"ע הרב (סי' ת"מ סעי' א', ובקונט"א סק"ב), וראייתו מחמץ שנגזל ומונח בבית הגזולן ועבר עליו הפסח, דאסור בהנאה, משום דעבר עליו הנגזל בבי"ב מדרבנן, אף דשם לא שייכא סברת הרא"ש דמקרי ביתו של הנגזל, ואף דהוא אנוס על זה, עיי"ש.

וכ"מ בדברי הנו"ב (מהדו"ק או"ח סי' כ'), שכתב דבגזל חמץ מחבירו, אין הנגזל עובר בבי"ב, כיון דמונח בביתו של הגזולן, והרי הגזולן זה לא השאיל את ביתו להנגזל לשמירת חמצו. ואף שכתב הר"ן דמכל מקום מדרבנן עובר עליו, מכל מקום נראה דהיינו במפקיד שבידו לבער, ולכן הטילו עליו רבנן חיוב לבערו, אבל נגזל שאינו בידו לבערו, נראה דאפילו מדרבנן אין על הנגזל שום חיוב ביעור, עכתו"ד. הרי דסובר, דאף להרא"ש אסור מדרבנן כשאפשר לבערו. וכ"נ מדברי המנחת חינוך (מצוה י"א אות ח'), שהעתיק את דברי הרא"ש וכתב וז"ל, ובגוונא דלא השאיל ביתו, כגון דהשכין אצל חבירו, דתופס בשביל עצמו, אינו עובר המפקיד "מן התורה", עכ"ל, עיי"ש, א"כ נראה דמדרבנן שפיר אסור.

ומש"כ המהרש"ם בתשובתו הנ"ל, דכ"כ

אלא שכיון שמשתמש באותו מקום, נחשב לגבי חמץ כביתו, ומש"ה מחדש, דאפילו כששתמש בלי רשות, נמי נחשב כביתו.

(ב)

כשהפיקדון מונח בספינה או בכליו של הנפקד

ונפק"מ מכל זה בנידון דידן. דלהפוסקים הסוברים דכוונת הרא"ש היא דנקנה המקום בקנין חזקה, היות דרק קרקע נקנית בחזקה, א"כ כשהחמץ מונח ברכבת או בספינה, דאינה נקנית בקנין חזקה, אינו אסור.

עוד יוצא חידוש לפי"ז, דכשהחמץ מונח בכליו של הנפקד, אי אפשר לומר דנחשב כאילו הוא מונח בכליו של המפקיד, דהא מטלטלים אינם נקנים בחזקה. ולפי"ז בנידון דידן, אפילו אם החמץ מונח במגרש של בעלי הספינות, קודם שהכניסוהו לספינה, מכל מקום כיון דבדרך כלל החמץ מונח בקאנטענערס של בעלי הספינה, א"כ הוא בכליו של הנפקד, והמפקיד אינו עובר עליו.

אמנם אם אמרינן כהנתיבות המשפט, דלא שייך בכה"ג קנין חזקה, ועל כרחק דסברת הרא"ש היא, דכיון דלמעשה המפקיד משתמש במקום, נחשב לגבי חמץ כביתו, א"כ בכל אופן אסור.

אולם נראה, דאפילו אם נאמר, דבנידון דידן לא שייכת סברת הרא"ש, וא"כ אינו עובר עליו מה"ת, מכל מקום עדיין יש בזה איסור דרבנן, וכמו שאבאר להלן.

באופן שאינו נחשב ביתו של המפקיד, אם מכל מקום אסור מדרבנן

עוד מבואר חידוש בדברי המהרש"ם הנ"ל, שכתב דהיכא דאי אפשר לומר דהנפקד השאיל את המקום למפקיד, אז גם מדרבנן אין איסור. וכוונתו, דהרמב"ן כתב דלהגאונים דסברו דאינו עובר מה"ת, מכל מקום מדרבנן שפיר צריך לבערו, וראייתו מהא דמשכון של

מדרבנן מחויב לבערו, מכל מקום בכה"ג דאין החמץ מצוי אצלו, דהוי כחמץ שנפלה עליו מפולת, אולי לא אסרו רבנן. וכ"מ בפר"ח (סוסי' ת"מ) וז"ל, מיהו מדרבנן מחויב לבערו. ואם הוא בעיר אחרת, שאין בידו לבערו, אפילו ביטול לא בעי, עכ"ל. וכעין זה כתבנו לעיל בשם הגו"ב, דחמץ שנמצא אצל הגזלן, אין הנגזל עובר עליו מדרבנן, כיון דאין בידו לבערו. אולם היות דהוא חידוש שלא נמצא בשאר פוסקים, ובשו"ע הרב הנ"ל מבואר בהדיא דהנגזל עובר מדרבנן על חמץ המונח אצל הגזלן, אעפ"י שאין החמץ מצוי אצלו וא"א לבערו, וכמשנ"ת לעיל, קשה להקל בזה.

מכירת חמץ שיש לו בספינה או בבאהן

היוצא לנו מזה, דאם יש לישראל חמץ המונח בספינות או ברכבת של עכו"ם בפסח, אם קנה החמץ תוך ל' יום לפני פסח, מחויב לבערו מה"ת להרבה פוסקים, ועכ"פ מדרבנן מחויב לבערו, ועל כן אין עצה, אלא למכור את החמץ לנכרי. אולם יש להעיר בזה כמה הערות.

המקור חיים (בסי' ת"מ סק"ג) כתב וז"ל, ולפי"ז במכירת חמץ שלנו, שמקבל מעות דבר מועט והמותר זוקף במלוה, והדבר ידוע בבירור, שאם יאבד החמץ, לא ישלם אף בדיניהם, שאף הם אין מחזיקין אותו רק להערמה בעלמא, א"כ הוי כאחריות אנס עליו. ולכן צריך דוקא למכור לו החדר שהחמץ בתוכו, דאז הוי כקבל אחריות על חמצו של עכו"ם בכיתו של עכו"ם דשרי, עיי"ש, וכ"כ בדרך פקודיך (ל"ת י"א חלק הדיבור אות ב'), עיי"ש.

והנה מצינו באיזה אחרונים שחולקים על המקו"ח, וכתבו דשפיר מהני השכרת המקום לנכרי. ואעפ"י דשכירות לא קניא, מכל מקום באופן דאין הישראל יכול לחזור מהשכירות תוך הזמן, שפיר קניא, עי' בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' רמו), ובשו"ת דברי מלכיאל הנ"ל (בד"ה ונראה) עיי"ש. עכ"פ גם

המשב"ז סי' ת"מ סק"ד, המעיין במשב"ז יראה דלא כתב דבכה"ג אינו אסור מדרבנן, רק כתב דלהרא"ש דיש בנכרי שהלווה על חמצו איסור מה"ת, אפשר לומר דבאיסור דרבנן והוא אנוס, אינו אסור אחר הפסח, עיי"ש. ומש"כ דכ"כ בתשובות נאות דשא שם, המעיין שם יראה דנסתפק בזה והניחו בצ"ע.

היוצא לנו מזה, דלשיטת הרא"ש אסור אפילו כשלא ייחד לו מקום, וא"כ בנידון של המהרש"ם אסור גם לשיטת הרא"ש, אם לא נימא כמוש"כ לעיל, דכשאי אפשר לקנות בקנין חזקה, אינו עובר. ותו, דמהפוסקים נראה דבכל אופן אסור מדרבנן. ובאמת המעיין בתשובות המהרש"ם יראה, דגם המהרש"ם לא סמך על זה לקולא, אלא רק כתב איזה סניפים להקל, ולמעשה הקיל רק משום שהנידון היה רק לענין תערובת חמץ, עיי"ש.

כשיש לו חמץ בעיר אחרת, אם אסור מה"ת

ודע, דבנידון דידן, אפילו אם נאמר דיש איסור מה"ת, אעפ"י דהחמץ אינו ברשותו, מכל מקום מטעם אחר אין בו איסור מה"ת להרבה פוסקים, ע"פ מה שהארכתי בקובץ אור ישראל (גליון נ"ה), לבאר, דהרבה פוסקים סוברים, דמי שיצא מעירו קודם פסח, אעפ"י שיש לו וודאי חמץ ברשותו, אינו עובר עליו מה"ת. וטעם הדבר, דכיון דאינו נמצא אצל החמץ, לא מקרי החמץ מצוי אצלו, ודינו כחמץ שנפלה עליו מפולת, דאינו עובר עליו מה"ת לשיטת רש"י והר"ן. ולפי"ז כמו כן בנידון דידן, כיון דהחמץ נמצא בבאהן או בספינה בעיר אחרת לגמרי, לא מקרי מצוי אצלו, ואינו עובר עליו מה"ת.

ולפי"ז יש לומר עוד, דלפי הצד שכתבנו לעיל, דבנידון דידן אינו אסור מה"ת, כיון דאינו ברשותו, אעפ"י שכתבנו דמכל מקום

לדבריהם צריך להשכיר לנכרי את המקום שהחמץ מונח בו.⁸

והנה בנידון דידן, אי אפשר למכור או להשכיר את המקום שהחמץ מונח לנכרי, אלא רק את החמץ עצמו. וא"כ כיון דהחמץ באחריות הישראל, אעפ"י שהוא נמצא ברשות נכרי אחר [דהיינו בעלי הספינה], תליא דינו במחלוקת הפוסקים, אם חמצו של נכרי שהוא באחריות ישראל, מונח ברשות נכרי אחר, והוא נמי קיבל עליו אחריות, אם הוא אסור, עיין לקמן שכתבתי שהרבה אחרונים מחמירים בזה, וצריך להחמיר בזה.

ותו נראה דכאן לכו"ע אסור, לפי מה דמבואר במג"א שם, וביתר שאת בשו"ע הרב (שם סעי' י"ב), דמותר רק אם קיבל הנכרי השני את כל האחריות שיש לישראל על הנכרי הראשון. משא"כ אם הישראל חייב לנכרי הראשון באחריות, יותר מהנכרי השני לישראל, אסור. וא"כ בנידון דידן שהישראל יש לו אחריות אפילו על אונסים גמורים, דהא הנכרי אלם ולא ישלם, משא"כ האחריות של הנכרי השני בעל הספינה היא אחריות מוגבלת, אסור.

אולם מצד שני יש לומר, דבנידון דידן לכו"ע מותר. דהמקו"ח (שם סק"א) כתב וז"ל, ועכו"ם שהפקיד חמצו אצל עכו"ם אחר, והישראל קיבל עליו אחריות, נראה דאינו עובר עליו, ועדיף מייחד לו בית, דודאי אינו מצוי בידו, כיון שהעכו"ם הב' הוא נפקד רק מהעכו"ם הא', א"כ לא יתן החמץ רק לעכו"ם ולא לישראל, עכ"ל. הרי מבואר, דבאופן דהנכרי השני לא יתן להישראל, אינו עובר עליו. וא"כ כמו כן בנידון דידן, אעפ"י שישראל הפקיד את החמץ אצל בעל הספינות,

מכל מקום לנכרי שקנה את החמץ יש שטר שהחמץ שלו, וא"כ אם יבא הישראל ליקח את החמץ מבעל הספינה, לא יתנו לו, שכבר מכרו לנכרי, וא"כ לא נחשב החמץ מצוי בידו, ואינו עובר עליו.

אולם יותר מסתבר, דהיות שבעלי הספינות אינם יודעים על השטר, א"כ בוודאי יתנו החמץ להישראל. ואפילו אם יודעים על השטר, מכל מקום היות שאין להם שום עסק עם הנכרי, ורק עם הישראל שהפקידו אצלם, והשטר נראה כהערמה, דאינו כפי הסדר הרגיל במסחרים אלו, א"כ אדרבה, אם יבוא הנכרי ליקח הסחורה, לא יתנו לו, אלא רק להישראל, שהוא יתן להנכרי אם ירצה, וא"כ שפיר עובר עליו.

ועי' בהגהות מנחת פיתים (סי' ת"מ) בעובדא שנשאל, שישראל שלח לנכרי שישלח לו שמרים על הדואר, ובאו השמרים בתוך הפסח, והישראל לא קיבלם עד אחר הפסח, דאסורים, כיון דהאחריות היא על הישראל. ואע"ג דהחמץ מונח בבית נכרי, דהיינו בעל הדואר, מכל מקום כיון שהעכו"ם בעל הדואר יתן החמץ לישראל בכל עת שיתן המעות, שוב הוה ליה מצוי בידו⁹, עיי"ש. הרי דאף דהנכרי הפקידו אצל הכי דואר, וגם מונח בבית נכרי, מכל מקום אם ישראל יכול לקבלו, מקרי מצוי בידו ואסור.

גם בשו"ע הרב (סי' י"ד) מבואר כהמקו"ח הנ"ל, וז"ל, אבל אם הנכרי המפקיד לא הפקיד כלל את החמץ ביד הישראל, אלא הפקידו ביד נכרי אחר, והישראל קיבל עליו אחריות הפקדון, אינו עובר עליו, אפילו אם הנכרי הנפקד לא קיבל עליו שום אחריות.

8 אולם בחידושי חת"ס (פסחים ר' ע"א) חולק לגמרי על המקו"ח, וסובר דזה לא מקרי אחריות אנס וז"ל, היות דאין שמירתו על הישראל כלל, והאחריות בא לו ממקום אחר, שהגוי אלם ואינו משלם לו חובו שחייב לו, לא ידעתי אם זה בכלל דבר הגורם לממון, ואם אין הדבר ברור כאחותך שהיא אסורה, אל תאמרהו, עכ"ל, ועי' בשדי חמד מערכת חו"מ סי' ?? אות ד'.

9 אולם אח"כ נסתפק, דאולי כיון דבלי מעות לא יתן לו הכי דואר, לא מקרי מצוי בידו, עיי"ש. וכנראה דזה כסברת הר"ן (ל' ע"א), דהואיל ומחוסר ממון, לא מקרי מצוי אצלו, ועי' בשו"ת חת"ס סי' קי"ח.

ח"מ סי' ט' אות י') מזה. ונראה דבנידון דידן יש לעשות כדברי הרב, ויקח ערב קבלן, דאז אין החמץ עוד באחריותו של המוכר, וכ"כ בשו"ת אבני נזר (ח"מ סי' נ"ה) עיי"ש.

צריך למכור כפי המקום שהחמץ נמצא שם

ויש לבאר עוד נקודה, דמצינו מחלוקת הפוסקים לגבי מי שנמצא במקום אחד וחמצו במקום אחר, ויש השתנות העתים ביניהם, אם אזלינן בתר גברא, או בתר מקום החמץ¹¹, עי' בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' כ"ה) דהאריך בזה, והביא בשם תשובות לבושי מרדכי (מהדו"ת חאו"ח סי' מ"ז), שהביא מתשובות חסד לאברהם (ח"א סי' ל"ה), דנגרר בתר מקום הבעלים, וכן כתבו שאר גדולי הרבנים. אמנם הגאון בלבושי מרדכי פקפק בראיותיהם, ומכל מקום למעשה בנוגע לחמץ, החמיר כשיטת הסוברים דאזלינן בתר הבעלים. אולם בשו"ת עונג יו"ט (סי' ל"ו) נוטה דאזלינן בתר מקום החמץ. ולמעשה הכריע בעל המנחת יצחק, דיש להחמיר לכתחילה לילך בתר מקום הבעלים וגם בתר מקום החמץ, עיי"ש.

וא"כ מי שגר באר"י ושולח חמץ מאר"י לחוץ לארץ, כיון דמחמירים לילך גם אחר המקום שהחמץ מונח, א"כ במוצאי יו"ט באר"י, כשחוזר הישראל וקונה את החמץ, החמץ מונח במקום שעדיין פסח. וכמו"כ להיפך, מי שגר באר"ב וקונה חמץ מאר"י או מטשינה, והחמץ מונח בספינה שם, כשכבר פסח שם, צריך לעשות שטר מכירה כבר מזמן זה.

שהרי נאמר בבתיכם, וזה החמץ אינו בביתו וברשותו של הישראל, שהרי נכרי הנפקד לא השאיל להישראל את המקום שהחמץ מונח עליו בביתו, אלא להנכרי המפקיד אצלו הוא שהשאילו, עכ"ל. הרי מבואר, דאם לא הפקיד הישראל את החמץ להנכרי, רק הנכרי הפקיד בעצמו את החמץ לנכרי השני, אינו אסור, כיון שהנכרי שהחמץ מונח אצלו השאיל המקום למי שהפקידו אצלו, ולא למי שקיבל עליו אחריות.

ובנידון דידן יש לדון בזה, דמצד אחד יש לומר, כיון דהישראל הוא שהפקידו אצל בעל הספינות, אסור, אולם יש לומר, דאחר שמכר חמצו להנכרי, נחשב הנכרי הקונה כאילו הוא המפקיד ומותר.

אולם הפרמ"ג (שם א"א סק"א) כתב, ואם הניח עכו"ם חמץ בבית עכו"ם חבירו, והנכרי לא קיבל אחריות, רק הישראל קיבל עליו אחריות, אז להמג"א אסור, דאין חילוק לדידיה בין בא ליד ישראל או לא, דעיקר תלוי להמג"א, אם הנכרי השני קיבל עליו אחריות או לא. משא"כ להח"ק יעקב מותר, כיון דלא בא ליד ישראל, עיי"ש. וא"כ בנידון דידן, כיון שלישראל יש יותר אחריות מאשר להנכרי שהחמץ מופקד אצלו, להפרמ"ג בשיטת המג"א אסור.

ועל כן נראה, דאעפ"י דבדיעבד בוודאי דיש לצדד להקל בזה מכמה טעמי¹⁰, מכל מקום לכתחילה יש לחוש בזה. ועל כן נראה, דהנה ידוע דהשו"ע הרב מחמיר במכירת חמץ ומצריך ערב קבלן שיהיה אחראי על החוב שהנכרי לא שילם עדיין. והנה ברוב שטרי המכירה אין נוהגין כן, עי' בשד"ח (מערכת

10 דהיינו דהרבה פוסקים סוברים דלא כהמק"ח, וסוברים דזה לא מקרי אחריות הישראל, וכמו שכתב החת"ס הנ"ל. ותו, דאם ישראל קיבל עליו אחריות על חמצו של נכרי ומונח אצל נכרי אחר, ג"כ במחלוקת שנויה, ובדיעבד יש להקל בזה. ותו דכבר כתבנו סברא, דאולי בנידון דידן לכו"ע שרי, ובפרט דכל השאלה היא רק איסור דרבנן להרבה פוסקים, כיון דהחמץ חוץ לעירו, ומקרי אינו מצוי בידו.

11 עי' בשו"ת האלף לך שלמה (סי' ר"ו), ובשו"ת ארץ צבי (סי' פ"ג), ועי' בהגש"פ אגודת אוזב עמוד כ', ובקובץ וילקט יוסף (תרס"ה) הרבה תשובות מזה, ובשד"ח מערכת חמץ ומצה סי' ה' אות י"ח, ובמקראי קודש (ח"א סמ"ה).

(ג)

כשהחמץ מונח בפסח בספינות של נכרי, באחריות של ישראל

והנה כהיום יש חברות כבעלות ישראל, ששולחים חבילות של אנשים ממקום למקום, ע"י ספינות, רכבות ומטוסים, ובעלי החברות מקבלים אחריות על גניבה ואבידה, והרבה פעמים מונח ברשותם חמץ של נכרים, או חמצו של ישראל שמכרו קודם פסח לנכרי, ויש לדון אם אינם עוברים על חמץ זה בכל יראה.

המחבר (סי' ת"מ סעי' א') כתב וז"ל, נכרי שהפקיד חמצו אצל ישראל, אם הוא חייב באחריותו מגניבה ואבידה, בין שהוא בביתו, בין שהוא בכל מקום ברשותו, חייב לבערו. הגה - ואפילו חזר והפקידו ביד אינו יהודי אחר (הגהות אלפסי פ"ק דפסחים).

וכתב המג"א (שם סק"א) וז"ל, ואם הישראל הפקידו אצל עכו"ם אחר, וקיבל עליו העכו"ם השני אחריות, נ"ל דשרי, דהא יש אומרים דאפילו חמצו של ישראל שהפקידו ביד עכו"ם וקבל העכו"ם אחריות שרי. ואף דלא קיימא לן הכי, מכל מקום בחמצו של עכו"ם שרי, כנ"ל. ומיהו צריך שהגוי יקבל עליו אחריות גניבה ואבידה. ואע"ג שהעכו"ם תובע הישראל והישראל תובע לעכו"ם השני, לית לן בה, עכ"ל.

ביאור דברי המג"א

ולכאורה דברי המג"א צריכים ביאור, דהא אנן לא קיימא לן כהגאונים, אלא סוברים דאף חמץ שאינו מונח ברשותו אסור. ופירש המחצהש"ק, דהרי הרא"ש נתן טעם שבהפקיד חמצו אצל נכרי, אעפ"י שקיבל עליו אחריות, צריך לבער, דמכל מקום עיקר החמץ של ישראל. אבל כאן אדרבה, עיקר החמץ שייך

לנכרי הראשון, עיי"ש [וכ"מ בפרמ"ג שם]. וכוונתו לדברי הרא"ש הנ"ל, דכיון שהשאלו הנפקד ביתו לשמירת ממונו, קרינא ליה ביתו, וסובר המג"א דזה שייך רק בחמצו של ישראל, ולא בחמצו של עכו"ם, אעפ"י שקיבל עליו הישראל אחריות¹².

ואפשר לומר, לפי מה שכתבנו לעיל בסברת הרא"ש, דהרשות נקנית בקנין חזקה, ע"י שחמצו מונח באותו מקום, וא"כ אולי שייך לומר כן רק כשהחמץ שלו, דאז נמצא דמשתמש באותו מקום ע"י חמצו, משא"כ אם אין החמץ שלו, אינו יכול לקנות בקנין חזקה.

אולם צ"ע, דא"כ למה דווקא כשקיבל עליו הנכרי אחריות מותר, הא בכה"ג אף אם לא קיבל עליו אחריות, צריך להיות מותר, כיון דאינו מונח ברשותו. וצ"ל דסובר המג"א, דבלי קבלת אחריות, אפילו בלא סברת הרא"ש אסור, ואף הגאונים לא התירו אלא בקבלת אחריות, וכ"כ המקו"ח (שם סק"א), ועי' מש"כ בזה בקובץ אור ישראל (גליון ל"ט).

ותו צ"ע, דהא כתבנו לעיל, דמכל מקום מדרבנן אסור בכל אופן. ואפשר לומר דרק כשהוא שלו ממש אסור מדרבנן, משא"כ כשאינו שלו, רק קיבל עליו אחריות, גם מדרבנן אינו אסור, ועי' בשו"ע הרב סוף סעי' י"ד, ובקונט"א סק"א.

אמנם בשו"ע הרב (סעי' י"ב) כתב טעם אחר וז"ל, מכל מקום חמץ זה הוא של נכרי, אלא שאחריותו היא על ישראל, וע"י כן נעשה כאלו היה שלו. וכיון שהנכרי אחר קיבל עליו האחריות שהיה על הישראל, אין לישראל חלק ונחלה בחמץ זה, וא"צ לבערו, עכ"ל. וכוונתו לכאורה, דנחשב שלישראל אין יותר אחריות על חמץ זה.

אולם צ"ע, דבמג"א לא הוזכרה כלל סברא זו, דהא לסברא זו, אפילו אם קיי"ל

12 ועי' בשו"ת ויען יוסף סי' רי"ט דנסתפק בזה, דהיינו אם לגבי חמץ שקיבל עליו ישראל אחריות, שייכת סברת הרא"ש דמקרי ביתו של המפקיד, ולדברי המחצהש"ק מבואר בהדיא בהמג"א דלא שייכא.

לנכרי, כיון דאין החמץ שלו, אלא רק באחריותו¹³, וא"כ אין עצה אלא שהישראל ימכור את כל החברה שלו לנכרי, לכל ימי הפסח.

חברה בע"מ שקיבלה אחריות

והיה אפשר לומר צד להקל, דכיון דהישראל עצמו לא קיבל עליו אחריות, רק הקאמפעני [חברה בע"מ] של הישראל קיבלה אחריות, ואם אין בנכסי הקאמפעני מה לשלם, אי אפשר לתבוע מנכסי הבעלים עצמו, אין זה נחשב לגבי הישראל שהוא קיבל עליו אחריות, אלא הקאמפעני קיבלה אחריות, ובעל הקאמפעני הישראל אינו עובר, וכמו דמצינו בשו"ת מהרש"ג (יו"ד ח"ג סי' ג') ובשו"ת אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ג), שסוברים דמותר להלוות מעות לחברה בע"מ ולקבל רבית, כיון דאין בעלי החברה משועבדים בשיעבוד הגוף לשלם החוב, אלא שיש רק שעבוד נכסים על נכסי החברה, וא"כ אין זה נחשב כרבית הבאה ממלוה ללוה. ואעפ"י דמדברי המהרש"ג נראה דמכל מקום יש בזה איסור דרבנן, בשו"ת עטרת משה (סי' צ"ה) כתב שיש בידו תשובה מהמהרש"ג בכת"י, דאין בזה אפילו איסור דרבנן.

אולם נראה דזה אינו. חדא, דגם לגבי רבית הסכמת האחרונים דאין להקל מכח סברא זו, עיין בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' א') ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' כ"ח) ובספר ברית יהודה (פ"ז סי' כ"ה). ותו, לשיטת הסוברים דגם בשומר חנם דאינו חייב רק בפשיעה, נחשב לגבי חמץ כשלו, ואנו מחמירים לכתחילה בזה, כמבואר באחרונים בריש סי' ת"מ, א"כ אפילו בחברה בע"מ, כיון שאם היתה פשיעה גמורה, יכול לתבוע את הבעלים עצמם, אין להקל. ובפרט להמחמירים

כרבינו יונה, דבכל אופן אסור בחמצו המונח ברשות חבירו, מותר כשחזר והפקיד אצל נכרי, כיון דאין לישראל יותר שום אחריות על חמץ זה. ותו צ"ע, דא"כ אפילו מונח ברשותו היה צריך להיות מותר, כיון דאין לישראל אחריות על החמץ. ואולי כוונת המג"א להקל מכח סברא זו, רק בצירוף שיטת הגאונים. ותו אפשר לומר, דכשהחמץ מונח ברשותו, כיון דאחריותו של הישראל באה מחיוב שמירה, אעפ"י שנכרי אחר ג"כ קיבל עליו אחריות, מכל מקום עיקר האחריות נחשבת של הישראל. משא"כ כשגוי קיבל עליו חיוב שמירה, אז נחשבת האחריות של הגוי עיקר, ומותר.

שיטת האוסרים בזה

אמנם החק יעקב (שם סק"ה) כתב על דברי הרמ"א וז"ל, ואף שהפקידו אצל העכו"ם השני על אחריותו, אפ"ה על ישראל לבערו. כיון שהוא כשלו, הו"ל כחמצו של ישראל שהפקידו אצל העכו"ם. וכן משמעות לשון הרב, ולא כמג"א שכתב בפשיטות בלי ראייה, דאם קבל העכו"ם שני האחריות, דא"צ לבער, עכ"ל. ועי' בשעה"צ (ס"ק י"ד) דכן פסקו ג"כ העולת שבת והא"ר והבית מאיר והחק יוסף, וכ"כ בשאגת אריה (סי' פ"ה) לפי דעת הרמ"א, עיי"ש. גם בשו"ע הרב (סעי' י"ד וסעי' ט"ז) כתב, דלכתחילה צריך לבערו, ורק בדיעבד אם לא ביערו והגיע פסח, יש להקל בזה.

ושאלה דידן תלויה במחלוקת הנ"ל. דהרי הנכרי בעל הספינה מקבל אחריות עבור הישראל, על חמצו של הנכרי שנמצא באחריותו. וכיון דרוב הפוסקים סוברים דצריך לכתחילה להחמיר בזה, גם בנידון דידן צריך להחמיר. ולהרבה פוסקים אינו יכול למכרו

13 עי' בשע"ת סי' ת"מ סק"א, ובפרמ"ג סי' תמ"א סוף הסי', ובשו"ע הרב סי' ט"ז ובקונט"א שם בשם הט"ז, דיכול למכרו לנכרי, ורק ביטול אינו מועיל. וע"ע במקו"ח סק"א, ובחי' חת"ס על השו"ע, ובמשנ"ב סק"ד, ועי' בשו"ח מערכת חו"מ סי' ה' אות ל"ג, ועי' בשו"ת ויען יוסף (ממור"ר מפאפא זצ"ל), דג"כ נוטה להחמיר, דא"א להקל במכירת חמצו של נכרי שקיבל עליו אחריות, ואפ"י כשהוא פטור מגניבה ואבידה וחייב רק בפשיעה, עיי"ש.

חברה של נכרים, א"כ נחשב דאותו נכרי בעל חברת הביטוח מקבל אחריות על החמץ ולא הישראל, זה אינו מכמה טעמי. חדא, דידוע דבעלי חברת ביטוח אינם מקבלים עליהם את כל ההפסד, וקצת מן ההפסד צריך הבעלים לשלם. ותו, דחברת ביטוח לא מקרי אחריות כלל, אלא רק פירעון ההפסד שיהיה להישראל, אבל האחריות היא על הישראל. ועיין בהליכות שלמה שכתב, דמותר לחברת ביטוח ישראל לבטח חמץ בפסח, דזה לא מקרי אחריות, אלא רק פירעון ההפסד. ותו, דכבר כתבתי לעיל בשם השו"ע הרב, דאפילו כשנכרי מקבל את כל האחריות שיש להישראל על החמץ, מותר רק כשהחמץ מונח בבית נכרי, ולא כשהוא מונח בבית ישראל.

חמץ של נכרי באחריות ישראל, אם אסור אחר הפסח

ולענין אם יש לאסור חמץ של נכרי באחריות ישראל, אחר הפסח, מצינו מחלוקת גדולה. המג"א (סי' ת"מ סק"א) כתב, דחמץ שהוא באחריות ישראל, אסור אחר הפסח, כדין חמץ שעבר עליו הפסח, עיי"ש. אולם הח"י (שם סק"ד) כתב וז"ל, והנה הא דפשיטא להמג"א, דחמץ זה אסור אחר פסח, לע"ד אין זה דבר פשוט. דכיון דחמץ הוא של עכו"ם המפקיד, והדרי ליה בעינא, אף שישראל עבר עבירה על שלא ביערו, מכל מקום הו"ל חמץ של עכו"ם שעבר עליו פסח דמותר בהנאה, עכ"ל. ובא"ר (סק"ב) כתב בשם הראב"ן, דאם קיבל הישראל אחריות, אסור באכילה ומותר בהנאה, עיי"ש.

אמנם האחרונים העירו, דבדברי הרמב"ם (ח"מ פ"ד ה"ג) מבואר בהדיא דאסור אחר הפסח. ובמשנ"ב (בסי' ת"מ סק"ה) כתב דדעת הרבה פוסקים כהמג"א (פר"ח, שאג"א סי' ע"ח, חמד משה, ובית מאיר, וכן מצרד

דאף אם הוא פטור לגמרי מדינא, מכל מקום אם הנכרי אלם ויכפהו לשלם, נחשב כשלו וחיוב לבערו, וכנראה הסברא בזה היא, דלמעשה יפסיד הישראל ונחשב כגורם לממוץ, א"כ כמו"כ בנדון דידן, עלול להיות שהנכרי יכפהו לשלם. ותו, דעיקר האיסור של אחריות הוא משום דהוי דבר הגורם לממוץ, דלגבי חמץ נחשב לכו"ע כממוץ, כמבואר בפסחים (ה' ע"ב)¹⁴, וא"כ אם תפסיד הקאמפעני, יהיה מזה הפסד לישראל עצמו, כיון שהוא הבעלים של הקאמפעני, והוי כמו ביתו או כליו שנפסדו, וא"כ נחשב כאחריות הישראל עצמו ואסור¹⁵.

(ד)

כשבעלי הספינות הם יהודים

ועכשיו נבאר אם יש איסור כששולחים חמץ של נכרי ע"י ספינה ששייכת לישראל. דידוע דיש חברה בשם "צים", שיש לה ספינות, ששייכת ליהודים מחללי שבת, והם מוליכים חבילות גדולות ממקום למקום, וצריך לבאר, אם יש איסור כששולחים חמץ של נכרי על ידם.

ותוכן השאלה, דאעפ"י שמכר הישראל את חמצו שעל הספינה לנכרי, מכל מקום הישראל בעל הספינה מקבל אחריות על חמצו של נכרי, וכבר כתבנו לעיל, דקיימא לן דנכרי שהפקיד חמצו אצל ישראל, אם הוא באחריות של ישראל, עובר עליו הישראל, ונמצא דעובר עליו הישראל המומר בכל יראה. וא"כ יש לדון בשתי שאלות, חדא, אם מותר לשלוח עמהם, אם יודע שיהיה ברשותם בפסח, דהא עובר הישראל בלפני עור, ותו, אם אינו אסור לאחר פסח, משום חמץ שעבר עליו הפסח.

ודע דאין לומר, דהיות שלהישראל יש ביטוח (אינשורענס) על ההפסד שלו אצל

14 עי' בט"ז (ת"מ סק"ב), ועי' בשו"ת חת"ס סי' קי"ח, ובשו"ת ערוגת הבשם (או"ח סי' קנ"ה), ובשו"ת ויען יוסף (או"ח סי' רי"ח).

15 ודע דבנידון דידן יש ג"כ שאלה מצד רוצה בקיומו לאיזה פוסקים, ואכמ"ל.

החמץ לנכרים, ולא יגיע לו הפסד מזה כל כך, ולמה נקנוס להישראלים בחנם, וא"כ לא שייך קנס על זה, עיי"ש. ועיין בשדי חמד מערכת חו"מ (סי' ח' אות ט' וסי' ט' אות א') שהאריך בזה, ומציין למש"כ הפרמ"ג במשב"ז (סי' תמ"ח סק"ד), דשם מבואר דגם במומר אסרו בכ"ג, וגם הביא מהרבה פוסקים דגם במומר אסור בדיעבד אחר הפסח, משום לא פלוג, אפילו כשהמומר לא יפסיד כל כך, עיי"ש. ועיין בהגהות מנחת פיתים שכתב על דברי השו"מ ומגן האלף הנ"ל שדבריהם תמוהים, עיי"ש.

ולמעשה נראה, דהיות דבמשנ"ב (שם סקי"א) ובשו"ע הרב (סעי' כ"ו) כתבו בפשיטות כדברי הט"ז, דגם במומר אסרו משום חמץ שעבר עליו הפסח, א"כ גם בחמץ שקיבל עליו המומר אחריות, דיש מקילים לאחר פסח, מכל מקום כיון דהסכמת הפוסקים להחמיר גם בזה, נראה דאין להקל באכילה, אם לא בהפס"מ, אולם יש להתיר עכ"פ בהנאה, דהא שיטת המשנ"ב היא שאפילו אם ישראל שקיבל עליו אחריות על חמצו של נכרי, מותר בהנאה.

הפקדת חמץ אצל מומר, אם אסורה משום לפני עור

ודע, דאפילו לדעת הסוברים, דבישראל מומר אין איסור של חמץ שעבר עליו הפסח, מכל מקום לכתחילה אסור למכור חמצו למומר, אם ידעינן שיהיה אצלו בפסח, משום לפני עור לא תתן מכשול, וכמו"ש החי"א (כלל קכ"ד סעי' ח') ובמשנ"ב הנ"ל. וכ"כ בשו"ת זכרון יהודה (סי' קי"ז), דאסור למכור חמץ למומר, אם יודע שיהיה אצלו בפסח, והמומר אינו יכול לקנות אותו חמץ במקום אחר, עיי"ש.

והנה המגן האלף הנ"ל כתב וז"ל, אני נבוך כעת, במי שכבר יש לו כזית חמץ בתוך ביתו, שעובר עליו והוסיף עוד חמץ, אם מוסיף באיסור בל יראה, דומיא לאכילה שכל

במקו"ח), דאסור אפילו בהנאה, כמו חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אולם למעשה הכריע המשנ"ב, דיש לסמוך על הח"י וא"ר לענין היתר הנאה. אבל בשו"ע הרב (שם סעי' י"ז ובקונט"א שם סקי"ב) פסק לאסור גם בהנאה. ובשו"ת כת"ס (סי' פ"ד) הלך בדרך חדשה, ונקט דלדידיה אסור בהנאה, אבל לאחרים מותר אפילו באכילה, עיי"ש.

חמצו של מומר, אם אסור משום חמץ שעבר עליו הפסח

הט"ז בסי' תמ"ח (סק"ק סק"ד) כתב, דאסור למכור החמץ לישראל מומר, דדינו כישראל לכל דבר, והחמץ אסור לאחר הפסח בהנאה, עיי"ש. ובשע"ת (שם סקי"א) הביא מספר מקום שמואל, שחולק על הט"ז, ודעתו דמומר שקנה חמץ, מותר לחזור ולקנות ממנו ולאכלו בעצמו, דלענין זה לא אמרינן, אעפ"י שחטא ישראל הוא, אלא דינו כעכו"ם. ומסיק שם השערי תשובה וז"ל, וראיותיו דחויים לענ"ד, והעיקר כפוסקים ראשונים והאחרונים, דהוי כישראל לכל מילי, ואין לזוז מהוראת הט"ז, עכ"ל.

אמנם במגן האלף (שם סק"ז) כתב וז"ל, ונראה דכיון דמה שקנסו חכמים לאסור את החמץ שעבר הפסח הוא כדי שע"י זה ימנע את עצמו בפעם אחרת ולא ישהה חמצו, וזה לא שייך רק גבי ישראל, שאם נאסרו לו אכילתו והנאתו אחר הפסח, שוב יהיה נזהר מהיום, ולא ישהנו עוד הפעם. אבל לישראל מומר, שגם בפסח אוכל חמץ, ואם נאסור לו חמצו אחר הפסח, בודאי דלא ישמע לנו, וישהה החמץ גם בפעם אחרת, לכן לא קנסו החכמים על חמצו, וסיים שיש לצדד בהיתר זה, עיי"ש.

ועי' בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ד סי' יו"ד) שהביא דברי המקום שמואל הנ"ל, ואח"כ כתב, ומכל מקום לענין זה שנקנסו לכל העולם בעבור המומר, בודאי לא שייך לקנסו, דהא המומר לא ישמע לנו, וימכור

שלו, אעפ"י שאינו מונח ברשותו, וכ"פ המשנ"ב.

הבאנו מחלוקת האחרונים, בביאור הא דאמרין, דרשות הנפקד נעשית רשות של המפקיד. יש שפירשו דהיינו שיש למפקיד בה קנין ממש, שנקנית ע"י חזקה, דהיינו חזקת תשמישו, ויש שפירשו שאין בזה שום קנין, אלא שכיון שהמפקיד משתמש במקום זה, נחשב לגבי חמץ מצוי בידו ואסור.

ונפק"מ מהנ"ל לשאלה דידן. דהיינו להטעם דנחשב ברשות המפקיד, כיון שיש לו במקום החמץ קנין חזקה, א"כ היות שרק קרקע נקנית בחזקה, כשהחמץ מונח בספינה או רכבת וכדומה, אין המפקיד עובר עליו. משא"כ להאוסרים מטעם שע"י שמשתמש במקום, החמץ, נחשב מצוי בידו, גם בנידון דידן עובר עליו.

וביאורנו עוד, דלכו"ע יש עכ"פ איסור דרבנן, ומחויב לבער את החמץ מדרבנן, ועל כן אין עצה, אלא שהישראל ימכור את החמץ לנכרי.

אולם כתבנו, דהיות שבסתם מכירת חמץ, מוכרים או משכירים את המקום שהחמץ מונח שם להנכרי, וזה אי אפשר לעשות בנידון דידן, א"כ יש לדון דמקרי חמצו של נכרי באחריות ישראל, שהרי אם יפסד החמץ, לא ישלם הנכרי להישראל מה שהוא חייב לו בשביל החמץ, ולכן צריך לקחת ערב קבלן על המעות שחייב הנכרי שקנה החמץ להישראל.

עוד כתבנו, דהיות שכתבו האחרונים, שצריך לילך לגבי חמץ, הן בתר הבעלים, והן בתר המקום שהחמץ מונח שם, ובארצות הרחוקות כגון סין, מתחיל הפסח קודם ארה"ב, צריך למכור את החמץ כבר ביום י"ג. והנה כיום יש חברות בבעלות ישראל, ששולחים חבילות ממקום למקום ע"י ספינות, רכבות ומטוסים, והם מקבלים אחריות על גניבה ואבידה, והרבה פעמים מונח ברשותם חמץ של נכרים, או חמצו של ישראל שמכרו

כזית וכזית עובר עליו, או איסורא דבל יראה הוא שלא יהיה חמץ ברשותו, ומה לי כזית או בית מלא, ואינו דומה לאיסורי אכילה דעל הנאה מעט הוא חייב, וכל מה שאוכל יותר, מוסיף באיסור, משא"כ בכל יראה, עכ"ל.

ודבריו הם חידוש, דמפשטות דברי הרמב"ם (הל' חו"מ פ"א הל' ג') שכתב, שמי שיש לו חמץ ברשותו קודם פסח, אף דעובר בשני לאוין, אינו לוקה, דהוי לאו שאין בו מעשה, אלא א"כ קנה חמץ בפסח, עכ"ד, משמע דאף שהיה לו חמץ מקודם פסח, וקנה עוד, עובר, דעובר על כל כזית חמץ שיש לו. ועיין במקראי קודש (סי' נ"ו) מש"כ בזה, ועיין בשד"ח מערכת חו"מ (סי' ט' אות א') מש"כ על דבריו, ועי' בקובץ אור ישראל (גליון מ"ז) שהארכתי בזה.

והנה אעפ"י דיש מקילים וסוברים, דאין לגבי מומר איסור מסייע ידי עוברי עבירה, עיין מש"כ בזה בקובץ אור ישראל (גליון נ"ב), מכל מקום לפני עור אסור גם במומר, כמשנ"ת שם. ובנידון דידן, היות שאם לא יפקיד הישראל את חמצו אצל קאמפעיני זו שהיא של ישראל מומר, לא יעבור המומר על חמץ זה, יש בזה משום לפני עור, ואסור לכו"ע.

(ה)

סיכום העולה מהנ"ל

הארננו במחלוקת הראשונים, אם כשחמצו של ישראל נמצא ברשות נכרי, מחויב הישראל לבערו, והסכמת הפוסקים דמחויב לבערו מה"ת.

ובטעם הדבר מצינו מחלוקת הפוסקים, יש שסוברים שטעם האיסור הוא דכיון שהשאל הנפקד את ביתו למפקיד לשמירת ממונו, קרינא ליה ביתו של המפקיד, ולפי"ז המניח חמצו אצל נכרי שלא בידיעתו, אינו עובר עליו, וכן היא שיטת הרבה פוסקים. ויש אומרים דבכל אופן עובר עליו, כיון שהחמץ

“צים”, ששייכת לישראלים מחללי שבת, שיש להם ספינות, והם מוליכים חבילות ממקום למקום.

וביארנו, שאם יודע שהחמץ יהיה בספינות שלהם בפסח, אסור לשלוח על ידם, ולא מהני מכירת החמץ לנכרי, כיון שהם מקבלים אחריות על החמץ, וחמצו של נכרי באחריות ישראל אסור, ונמצא דעובר בזה באיסור דלפני עור, והחמץ נאסר באכילה, ורק בהפס"מ יש להקל, אבל בהנאה אינו נאסר.

קודם פסח לנכרי, ויש לדון אם אינם עוברים עליו.

וביארנו, דאעפ"י שהמקום שהחמץ נמצא, דהיינו הספינה, אינו שלהם, מכל מקום כיון דהם מקבלים אחריות, אסור. והיות דלכמה פוסקים אי אפשר למכור את החמץ לנכרי, כיון דאינו שלהם, עליהם למכור את החברה לנכרי לכל ימי הפסח.

ולפעמים שולחים את החמץ ע"י ספינה ששייכת לישראל, דידוע דיש חברה בשם

בשבעות אפשר לתקן את כל חמישים ימי הספירה

וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה. עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום וגו'. (ויקרא כג, טו-טז). בספרה"ק "עבודת ישראל" מפרש: וספרתם – לשון הארה, כספיר המאיר ומוזוהר, ואומר: "וספרתם לכם" שתאירו ותתקנו את השבע שבתות. ואם יתייאש האדם לומר שכבר עברו שבועות אלו ועדיין לא תיקן מאומה, לכך אומר הכתוב: "עד ממחרת השבת השביעית תספרו" – שיש בידו עדיין להאיר ולתקן ביום האחרון את כל החמישים יום. כותב ע"כ בנו הרה"ק רבי משה: "ואני משה בן המגיד אומר: התורה הקדושה לימדה אותנו דעת ועצה ישרה, שתיכף ממחרת השבת, מיום הראשון נוכל להאיר ולתקן כל השבע שבתות שתהיינה תמימות". וזהו: וספרתם לכם – שתאירו ותתקנו תיכף ביום הראשון – "ממחרת השבת" – שתהיינה תמימות כראוי.

וי"ל דדברי שניהם אמת, שבתחילת ימי הספירה יתאמץ האדם לתקן ולהאיר את כל ימי הספירה למען יהיו תמימות ושלמות, אך לאחר שחלפו ועברו ימי הספירה אל יאמר נואש על שעדיין לא תיקן כלל, אלא יחזק עצמו ויאמר דעדיין אפשר ביום אחד, ביום האחרון של הספירה לתקן ולהאיר את כל החמישים יום וכנ"ל.

וזהו: "וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' שבע שבתות תמימות תהיינה" – ר"ל תיכף ממחרת השבת תראה לתקן כל השבע שבתות שיהיו תמימות ושלמות, ואם לא תקנת אל תתיאש ח"ו, רק: "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום" – ר"ל גם ביום האחרון של הספירה אפשר לתקן ולהאיר את כל החמישים יום. (אמרי יוסף)